

Захарчук Світлана Сергіївна
аспірант

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ДЕЯКІ РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В даній статті проаналізовано основні види продукції харчової промисловості в Україні та в Житомирській області зокрема, за якими спостерігається стійке зростання і падіння обсягів виробництва. Таким чином виявлено вплив регіональних особливостей на розвиток галузі

Постановка проблеми. Харчова промисловість займає одне з перших місць в структурі промислового виробництва в Україні, вона виробляє п'яту частину загального об'єму промислової продукції в країні. Харчова індустрія визначає розвиток економіки України в цілому, оскільки є одною з основних бюджетоформуючих сегментів-щорічно до бюджетів різних рівнів надходить до 5 млрд. грн.

Основним завданням харчової промисловості є забезпечення населення високоякісними продуктами харчування. На шляху переходу економіки України до ринкової харчова промисловість найшвидше адаптувалась до нових ринкових умов господарювання, успішно пододала кризові явища перехідного періоду і набула стійкого динамічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам та реаліям розвитку харчової промисловості присвячено значну частину праць як вітчизняних, так і закордонних вчених. Аналізуючи реалії сучасного стану економіки та розвитку харчової промисловості в Україні, визначаючи та обгрунтовуючи її перспективні напрями, більшість дослідників акцентували увагу на одній з найгостріших проблем – надзвичайно високому і постійно зростаючому рівні фізичного спрацювання і морального старіння основних засобів. Так, Борщевський П.В. зазначає, що рівень спрацьованості основних виробничих фондів харчової промисловості становить-45-50% [1]. Особливої уваги проблемам інвестиційного розвитку економіки приділено в наукових працях Данилишина Б.М., Дейнеко Л.В., Крисанова Д.Ф., Червової Л., Назарчук М., Соколенко С.І., Бубенко П. Т.,Снісаренко Є.Б., Федоренко В.Г., Гаврилюк А.Н. Гончарова Ю., Касич А. Зокрема, Дейнеко Л.В. зазначає, що інновації на сьогодні стають одним із головних чинників підтримання високих темпів економічного розвитку харчової промисловості [2]. Проте, на Нашу думку, дане питання досліджене без врахування регіональних особливостей.

Метою статті є аналіз регіональних особливостей розвитку харчової промисловості Житомирської області.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап функціонування в нових ринкових умовах характеризується відсутністю ефективних механізмів регулювання економіки, наслідком чого є незбалансованість попиту і пропозиції, нестабільність ринкової ситуації на ринку, високий рівень ризиків виробників промислової продукції. В цих умовах надзвичайно великого значення набуває фактор гарантованого збуту виробленої продукції, основою якого є глибоке маркетингове дослідження ринків, оперативне реагування на зміну їх кон'юнктури, налагодження стабільних ділових стосунків із споживачами, освоєння виробництва нових видів продукції, попит на яку не задовольняється, залучення для цього інвестиційних ресурсів, в т.ч. і зовнішніх. Найбільш актуального значення набули такі чинники, як конкурентоспроможність, якість, сучасна упаковка, технологічне оновлення виробництва.

Важливим чинником динаміки товарообороту є платоспроможний попит. Зменшення купівельної спроможності населення призводить до значного скорочення фізичного обсягу продажу товарів і послуг. Зменшення рівня доходів обумовило зміну товарної структури товарообороту, збільшення в ній витрат на продукти харчування. Так, у 2002 р. грошові витрати домогосподарств на продовольчі товари в Україні перевищили 57% загальних видатків, у тому числі в міських поселеннях-60,0% (для порівняння: середня американська родина у вказаному році витратила на продукти харчування близько 11% свого бюджету).

Такі негативні чинники не могли негативно не позначитись на споживанні населенням основних продуктів харчування (таблиця 1.).

Таблиця 1

Динаміка споживання продуктів харчування*

(на одну особу за рік, кг)

Показник	1990	1995	2000	2005	2005 до 1990,%
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо, включаючи сало і субпродукти в натурі)	68	39	33	39	57,3
Молоко і молочні продукти (у розрахунку на молоко)	373	244	199	226	60,6
Яйця, штук	272	171	166	238	87,5
Риба і рибопродукти	17,5	3,6	8,4	14,4	82,3
Цукор	50	32	37	38	76,0
Олія	11,6	8,2	9,4	13,5	116,3
Картопля	131	124	135	136	103,8
Овочі та баштанні продовольчі культури	102	97	102	120	117,6
Плоди, ягоди та виноград (без переробки на вино)	47	33	29	37	78,7
Хлібопродукти (хліб, макаронні вироби у перерахунку на борошно; борошно, крупи, бобові)	141	128	125	124	87,9

* Джерело: Статистичний щорічник України за 2005 рік. К. консультант, 2006.-с.437.

Споживання м'яса і м'ясопродуктів, молока і молокопродуктів у розрахунку на душу населення України у 2005 р. становило на одну третину менше від обсягів 1990 р. Значне скорочення відбувалось у споживанні (на душу населення) яєць, цукру, плодів, ягід та винограду (без переробки на вино).

Україна за рівнем харчування значно поступається рекомендованим фізіологічним нормам споживання продуктів харчування. У більшості населення України харчування не збалансоване за кількістю білків, жирів і вуглеводів. Калорійність середньодобового раціону у розрахунку на душу населення знизилось з 3597 ккал у 1990 р. до 2916 ккал у 2005 р., або майже на 20%.

Харчова промисловість Житомирської області представлена харчосмаковою, м'ясною, молочною, зернопереробною, хлібопекарською, цукровою, спиртовою, переробною та консервною галузями.

За даними Держкомстату, область займає перше місце серед інших регіонів України по темпах росту випуску продукції з незбираного молока, друге - по м'ясу, маслу тваринному, сиру жирному та крупах, третє-по кондитерських виробках, четверте-по ковбасних виробках та консервах. Вперше в області розпочато виробництво морепродуктів спільним підприємством „Норвеліта-Україна” (м. Житомир).

„Точками” зростання української економіки, якими навряд чи можна пишатись, є виробництво алкогольних напоїв. Так, виробництво різних алкогольних напоїв зросло у 2003 році порівняно до 1990 р. на 5, а у порівнянні із 2000 р. на 36% (1,96).

З 7 найважливіших видів продукції харчової промисловості, виробництво яких з 1995 р. зростає, обсяг виробництва ковбасних виробів, м'ясних напівфабрикатів ще в 2-3 рази менший за рівень 1990 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Найважливіші види продукції харчової промисловості, виробництво яких зростає з 1995 року *

№	Показник	1990	1995	2003	% відношення 1995/1990	% відношення 2005/1990
1.	Мінеральні води, млн. дал.	54,5	16,4	114,4	30,1	209,9
2.	Олія, тис. т	1071	696	1382	65,0	129,0
3.	Жирні сири, тис. т	184	73,5	274	40,0	148,9
4.	Безалкогольні напої, млн. дал.	151	37,0	169	24,5	111,9
5.	Маргаринава продукція, тис. т	289	109	302	37,7	104,5
6.	Ковбасні вироби, тис. т	900	277	309	30,8	34,3
7.	М'ясні напівфабрикати, тис. т	294	39,2	142	13,3	48,3

* Джерело: Статистичний щорічник України у цифрах 2006. К. Консультант, 2007. – с. 69.

З наведених видів продукції, випуском якої займаються на території Житомирської області обсяг виробництва ковбасних виробів залишається ще в 6 раз менший за рівень 1990 року (табл. 3), що свідчить про недостатню увагу даному напрямку.

Таблиця 3

**Найважливіші види продукції харчової промисловості Житомирської області,
виробництво яких зростає з 1995 року ***

№	Показник	1990	2000	2005	% відношенн я 2000/1990	% відношенн я 2005/1990
1.	Жирні сири, т	8257	1675	23553	20,3	285,3
2.	Безалкогольні напої тис. дал.	4657	322	2042,3	6,9	43,9
3.	Ковбасні вироби, т	25643	1735	4186,5	6,8	16,3

- * Джерело: Статистичний щорічник Житомирської області 2006 Житомир.: Держкомстат України, 2007р.-с.85.

По 7 найважливіших видах продукції харчової промисловості ще не зупинено тенденцію падіння виробництва з 1995 року (табл.4). В цій групі продуктів: хліб, цукор-пісок, макаронні вироби, крупи, тваринне масло, м'ясо, борошно - те, що є основою раціону харчування.

Таблиця 4

Найважливіші види продукції харчової промисловості, виробництво яких знижується з 1990 року, тис. т *

№	Показник	1990	1995	2005	% відношенн я 1995/1990	% відношенн я 2005/1990
1.	Борошно	7671	5319	2943	69,3	38,4
2.	Цукор-пісок	6791	3894	2139	53,3	31,5
3.	Хліб і хлібобулочні вироби	6701	4114	2264	61,4	33,8
4.	Макаронні вироби	360	223	104	62,0	28,9
5.	Цукор-пісок з цукрових буряків	5388	3500	1900	65,0	35,3
6.	Крупи	962	532	342	55,3	35,6
7.	М'ясо (включаючи субпродукти 1 категорії)	2710	946	332	34,9	12,3

- * Джерело: Статистичний щорічник України у цифрах 2006. К. консультант, 2007.-с.69.

Дещо інша ситуація складається з виробництва вищеназваних видів продукції в Житомирській області про що свідчать дані таблиці 5 .

Найважливіші види продукції харчової промисловості Житомирської області, т *

№	Показник	1990	2000	2005	% відношенн я 2000/1990	% відношенн я 2005/1990
1.	Борошно	249451	52331	25207	21,0	10,1
2.	Цукор-пісок	144985	46669	71425	32,2	49,3
3.	Хліб і хлібобулочні вироби	249245	76052	71506,8	30,5	28,7
4.	М'ясо (включаючи субпродукти 1 категорії)	99888	6967	987,2	7,0	1,0

Джерело: Статистичний щорічник Житомирської області 2006 Житомир.: Держкомстат України, 2007р.-с.85.

Тенденція спаду виробництва не припинена лише в виробництві цукру-піску. В виробництві ж інших продуктів харчування постійно спостерігається стале зменшення показників обсягу виробництва.

Процес формування ринкової економіки передбачає впровадження різних форм власності, розвиток економічної самостійності суб'єктів господарської діяльності, зміну характеру виробничо-економічних зв'язків між виробниками сировини і підприємствами харчової промисловості, між виробниками готових до споживання продуктів і їх споживачами. Розподіл промислового виробництва харчових галузей за формами власності по Житомирській області наведено в таблиці 6.

Таким чином, як свідчать дані таблиці, найбільшу питому вагу серед харчових підприємств Житомирської області займає колективна власність, з чого випливає, що дана галузь ринково орієнтована.

З огляду на те, що переважна більшість підприємств харчової промисловості перебувають у колективній власності, яка виключає їх пряме бюджетне фінансування, необхідно відшукувати ефективні важелі державного впливу та державної підтримки щодо розвитку підприємств, основою яких має виступити гнучка податкова політика, що реально стимулювала б виробничий процес, структурні, інноваційні перетворення в галузі.

Харчова промисловість має цілу низку організаційно-економічних особливостей, які зумовлюють специфіку формування ринкового механізму господарювання. Основними з них є :

- сезонність виробництва в галузях, які переробляють сільськогосподарську сировину, отже сезонність використання в них робочої сили і нерівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом року;

**Розподіл виробництва у харчовій промисловості за формами власності по
Житомирській області (% обсяг продукції) ***

Форма власності	2001р.	2002 р.	2003 р.
Приватна	1,0	1,2	1,0
Колективна	87,7	91,0	90,2
Державна	9,8	7,7	7,7
Комунальна	0,2	0,1	0,1
Власність міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав	1,3	-	1,0

*Статистичний збірник: Промисловість Житомирської області за 2001-2003 роки.

Житомир.: Держкомстат України, 2004 р.

- високий рівень матеріаломісткості вироблюваної продукції, що вимагає посиленого впливу господарського механізму на докорінне підвищення рівня використання сировинних й інших матеріальних ресурсів, економічного стимулювання підвищення якості сільськогосподарської сировини і кінцевої харчової продукції;
- специфічний характер виробництва в ряді галузей, що проявляється в значних обсягах виробництва продукції, яка швидко псується і вимагає стислих строків зберігання і реалізації;
- застаріла матеріально-технічна база харчової промисловості, що зумовлює необхідність її насичення сучасною технікою, прогресивними технологіями як важливу передумову дієвого механізму господарювання в галузі;
- спрямованість виробництва на безпосереднього споживача, що робить харчову промисловість найбільш сприятливою до впровадження ринкових відносин .

Висновки. Отже, перспективний розвиток галузі має обов'язково передбачати поглиблення спеціалізації окремих областей і районів на розвитку тих галузей і виробництв харчової промисловості, які мають необхідні умови для створення ефективної сировинної бази. Подальше дослідження регіональних особливостей галузі буде проводитись в наступних працях.

Список літератури

1. Борщевський П.В. Харчова промисловість України: сучасні тенденції та перспективи розвитку. // Економіка України. - 2003. - №8. - с. 45-49.

2. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики): Монографія. - К.: Знання, 1999. – 331 с.
3. Статистичний щорічник України за 2005 рік. К. консультант, 2006. - с. 437.
4. Статистичний збірник: Промисловість Житомирської області за 2001-2003 роки. Житомир.: Держкомстат України, 2004 р.
5. Статистичний щорічник України у цифрах 2006. К. консультант, 2007. – с. 239.
6. Статистичний щорічник Житомирської області 2006 Житомир.: Держкомстат України, 2007 р. - с. 449.

ZAHARCHUK S.S. SOME REGIONAL DEVELOPMENT ASPECTS OF FOOD INDUSTRY OF ZHYTOMYR REGION.

In given article principal views of production of the food-processing industry in Ukraine and in Zhitomir area in particular of which stable increase and falling of volumes of manufacture is observed are analyzed. Thus, influence of regional features on branch development is revealed.

Keywords: food industry, trend of manufacture, market mechanism of house holding.

ЗАХАРЧУК С.С. НЕКОТОРЫЕ РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЖИТОМИРСКОЙ ОБЛАСТИ.

В данной статье проанализированы основные виды продукции пищевой промышленности в Украине и в Житомирской области в частности, по которым наблюдается стойкий рост и падение объемов производства. Таким образом обнаружено влияние региональных особенностей на развитие отрасли.

Ключевые слова: пищевая промышленность, продукция, направленность производства, рыночный механизм хозяйства.